

3. Винниченко В. Перед новим етапом : (Наші позиції). Торонто : Накладом Вид. Т-ва «Вперед», 1938. 62 с.
4. Винниченко В. Поворот на Україну. Львів : Друк. Наук. Т-ва ім. Шевченка, 1926. 34 с.
5. Винниченко В. Щоденник. Том 1. 1911-1920 / ред. Г. Костюк. Едмонтон – Нью-Йорк : Кан. ін-ту Укр. Студій, 1980. 500 с.
6. Приступенко Т., Сергєєва А. Культурний код: поняття та тенденції сьогодення. *InterConf*. 2022. Т. 99. С. 405–410. URL: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.02.2022.044>.
7. Стрельський Г. Щоденники В. К. Винниченка як джерело дослідження. *Історія в рідній школі*. 2017. № 7-8. С. 26–36.

Іван ХОМА

*Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
Переяслав, Україна
ivankhoma@ukr.net*

ЦІННОСТІ УКРАЇНСЬКОГО КОРДОЦЕНТРИЗМУ

Кордоцентризм (від лат. cor – серце) в українській традиції означає не домінування емоційності, а визнання серця як інтегрального центру духовного життя. Серце постає як осередок совісті, свободи, морального вибору та богопізнання. У цьому сенсі воно є синтезом раціонального й екзистенційного вимірів, предметом міждисциплінарних досліджень.

В українській ментальності кордоцентризм уявляється як антропологічна модель, у якій людина мислиться не як сукупність функцій, а як цілісна духовна істота. На відміну від раціоналістичних систем, де пізнання зводиться до логічного аналізу, українська традиція наполягає на внутрішньому переживанні істини.

Кордоцентризм в українському контексті постає не як архаїчний елемент минулого, а як потенційно продуктивна світоглядна модель. Його специфіка полягає у визнанні серця центром не лише емоційного, а й морального, духовного та пізнавального життя. Серце у цій традиції – це простір зустрічі людини з істиною, з Богом, із власною совістю. Воно є джерелом автентичності, здатності до самопізнання і внутрішнього вибору.

Український кордоцентризм має чітко виражений антропологічний характер. Він не зводиться до містичного переживання чи сентиментальної чуттєвості. Навпаки, йдеться про цілісне розуміння людини як істоти, у якій поєднуються розум, воля і почуття. Саме в серці відбувається інтеграція цих вимірів. Тому кордоцентризм можна розглядати як альтернативу однобічному раціоналізму, що відокремлює інтелект від моральної відповідальності.

Свого системного вираження український кордоцентризм набув у філософії Григорія Сковороди. Його концепція «внутрішньої людини» фактично окреслює антропологічну модель, у якій серце є центром духовної автономії. Г. Сковорода акцентував: «Пізнай себе» – і цим самим спрямовував увагу до глибинного самопізнання, що виходить за межі соціальних ролей та зовнішніх обставин. Український філософ наголошував на сердечному характері істинного блага: «Царствіє Божіє внутрь нас, Щастіє в Сердцѣ, Сердце в Любви, Любовь же в Законѣ вѣчнаго» [1, с. 213].

Таким чином, кордоцентризм у сквородинівському розумінні є не лише метафорою, а цілісною філософською концепцією. Він передбачає переорієнтацію з зовнішніх досягнень на внутрішню гармонію, з формального успіху – на духовну відповідність, зі статусної ідентичності – на автентичність. В умовах сучасності ця програма набуває нового звучання. Людина ХХІ століття часто опиняється у ситуації роздвоєння: між публічним образом і внутрішнім переживанням, між соціальними очікуваннями та особистими цінностями. Кордоцентризм пропонує шлях інтеграції – повернення до внутрішнього центру, де можливе поєднання свободи і відповідальності.

Крім того, український кордоцентризм має безпосередній зв'язок із проблемою національної ідентичності. Українська культура традиційно надає великого значення щирості, ліризму, співчуттю, духовній глибині. Ці риси не є випадковими психологічними характеристиками; вони мають філософське підґрунтя. Серце як символ внутрішньої правди стає культурним архетипом, що формує специфічний тип ідентичності. Завдяки Г. Сковороді «серце в історії української філософії стає не лише самобутнім світоглядним осердям людини, а й специфічним зародком смислів, які утворюють унікальний простір ідентичностей. Центром цього простору стає кордоцентрична ментальність, яка зосереджує в собі всі головні характеристики української ідентичності» [2, с. 222].

Сучасна Україна переживає граничні історичні випробування, військове вторгнення, трансформацію політичної системи, боротьбу за суб'єктність у глобальному просторі. В умовах війни особливо актуалізується внутрішній вимір особистості. Кордоцентризм дозволяє зберігати гідність, солідарність і віру навіть у кризових обставинах. Аналітично можна стверджувати, що кордоцентризм виконує функцію духовної мобілізації. Він формує моральну стійкість, яка не ґрунтується лише на зовнішніх інститутах, а спирається на внутрішній імператив совісті. У цих умовах особливої ваги набуває питання внутрішньої стійкості особистості та духовної консолідації спільноти. Серце як осередок совісті стає джерелом етичного вибору навіть у ситуаціях граничної невизначеності.

Система освіти XXI століття потребує гуманітарного оновлення. Ідеї Г. Сковороди можуть стати підґрунтям для формування цілісної особистості. Освіта, орієнтована на розвиток сердечних почуттів, передбачає виховання відповідальності, емпатії та внутрішньої свободи. Культурний вимір кордоцентризму проявляється у мові, літературі, пісенній традиції. Щирість і ліризм української культури мають глибинне антропологічне підґрунтя, що корелює з філософією серця.

Водночас кордоцентризм потребує сучасного переосмислення. Існує ризик його редукції до сентименталізму. Тому важливо розглядати його як складну антропологічну концепцію, що поєднує етичний, онтологічний і духовний виміри. Перспективним є поєднання філософії кордоцентризму з сучасними дослідженнями у сфері психології, педагогіки, культурології, герменевтики тощо. Такий міждисциплінарний підхід дозволить уникнути спрощень і розкрити глибинний потенціал вітчизняної філософської традиції, адже український кордоцентризм є цілісною антропологічною парадигмою, у якій серце постає центром духовного життя особистості. Йдеться не про емоційність як таку, а про інтегративний принцип, що поєднує розум, волю та почуття. Саме в цьому полягає його відмінність від однобічного раціоналізму, прагматизму, утилітаризму тощо.

Натомість кордоцентрична парадигма може бути використана як гуманістична альтернатива технократичному редукціонізму. У світі, де людина дедалі частіше розглядається як ресурс або функція, українська традиція наголошує на її внутрішній гідності та неповторності. Це має безпосереднє значення для розвитку освіти, культури та громадянського суспільства. Саме у цьому контексті теорія українського кордоцентризму спрямовує свої зусилля на формування національної ідентичності. Вона не ізолює людину від світу, а навпаки, формує її здатність до відкритого діалогу, зберігаючи внутрішню цілісність. У цьому сенсі кордоцентризм є не лише філософською, а й культурною категорією. Тому перспективи подальшого розвитку кордоцентричної парадигми пов'язані з її міждисциплінарним осмисленням. Поєднання філософії, психології, культурології та богослов'я дозволяє розкрити глибину поняття «серця» як символу внутрішньої інтеграції особистості.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що український кордоцентризм не є реліктом минулого. Це жива світоглядна модель, здатна відповідати на виклики XXI століття. Її значення полягає у відновленні пріоритету внутрішньої правди над зовнішнім успіхом, духовної цілісності над функціональною ефективністю, відповідальності над байдужістю. Саме в цьому виявляється його актуальність і

потенціал для подальшого розвитку української філософської думки та суспільної свідомості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сковорода Г. Повна академічна збірка творів / За редакцією проф. Леоніда Ушкалова. – Харків–Едмонтон–Торонто: Майдан; Видавництво Канадського Інституту Українських Студій, 2011. 1400 с.
2. Рик С., Рик М. Українська ідентичність у філософсько-просвітницькій спадщині Григорія Сковороди. *Вісник Львівського університету*. Серія філос.-політолог. студії. 2025. Випуск 63, с. 216–226. DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.63.24>

Ігор ФЕДОРІВ

*Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
Київ, Україна*

СПІВВІДНОШЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ВИМИСЛУ ТА АРХАЇЧНОГО РОЗУМІННЯ ІСТИНИ В ПОЕМАХ «ІЛІАДА» ТА «ОДІССЕЯ»

Проблема художнього вимислу й архаїчної істини в поемах Гомера – це історія про те, як людство переходило від міфічного мислення до перших спроб раціонального пояснення світу. Для сучасної людини «Іліада» й «Одіссея» є не більше як цікава література, в якій панує фантазія автора. А от для людей тих часів, коли ці твори формувалися, епос був чимось зовсім іншим: «священною пам'яттю». У ній не існувало поділу на «вигадане» і «реальне», як це відбувається в нашому сучасному розумінні. Істина в епосі постає в моменті, коли буття раптом відкривається, стає неприхованим. Тут доречним є поняття ἀλήθεια, що буквально означає «не-забуття». Цим пояснюється і сам факт написання подібних творів, сюжет для яких не вигадувався, а пригадувався. Він не «складав» історію, а просто витягував її з глибини пам'яті, бо ці події мали справжню онтологічну вагу.

Те, що ми зараз називаємо художнім вимислом, для гомерівської аудиторії було способом, у який боги являють свою волю. Втручання олімпійців у Троянську війну ніхто не сприймав як метафору чи літературний прийом. Це була реальна метафізична правда про те, як влаштований космос, як людське і божественне існує в нерозривній єдності.

Вже в «Одісеї» ми бачимо, як вимисел починає самоусвідомлюватися. Головний герой / πολύμητις стає першим майстром містифікацій. Коли Одисей розповідає свої історії при дворі Алкіноя, він буквально створює паралельні реальності. Саме тут з'являється те, що Гесіод пізніше назве «правдоподібною